

ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก ของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

An Analytical Study of Buddhadhamma Principles in “Phi Talok’S Ceremonial Tradition” of Thai Yuan,

Thapla District, Uttaradit Province

พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน จันตะ), พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์

Phrakhrusrisutasopon (Ngoen Chanta), Phrakhrusiripariyatyanusath

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai

สมหวัง แก้ว

Sayam Ratchawat

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding author, E-mail: pchatmethi@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวนอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าประเพณีแห่ผีตลก ของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 27 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเกินกว่าร้อยปี เป็นประเพณีที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผี มีจุดประสงค์สำคัญ คือ 1) เพื่อสื่อสารความเชื่อเรื่องหลักกรรมและบุญดีบรรพบุรุษ 2) เพื่อร่วมขบวนแห่นาคบวชพระและงานบุญเทศน์มหาชาติ 3) เพื่อความสนุกสนาน และเป็นแรงจูงใจในการร่วมงานบุญบวชพระและงานบุญออกพรรษา 4) เพื่อเชิญชวนร่วมบริจาคในการทำบุญประเพณีเทศน์มหาชาติและบุญออกพรรษา เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มความปรารถนาทางใจ เป็นเสมือนเครื่องมือช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางใจ มี

พัฒนาการ และเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง 2) เป็นประเพณีที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผี มีจุดประสงค์สำคัญ คือ 1) เพื่อสื่อสารความเชื่อเรื่องหลักกรรมและบูชาผีบรรพบุรุษ 2) เพื่อร่วมขบวนแห่ นาคบวชพระและงานบุญเทศน์มหาชาติ 3) เพื่อความสนุกสนาน และเป็นแรงจูงใจในการร่วมงานบุญบวชพระและงานบุญออกพรรษา 4) เพื่อเชิญชวนร่วมบริจาคในการทำบุญประเพณี เทศน์มหาชาติและบุญออกพรรษา เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มความปรารถนาทางใจ เป็นเสมือนเครื่องมือช่วยให้บรรลุนิพพานทางใจ มีพัฒนาการ และเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง 3) พระพุทธศาสนามีมุมมองทางโลกทั้งแบบโลกวิสัย ที่ชีวิตต้องดำเนินไปตามวิสัยของโลกที่ยังมีกามคุณ เป็นฐานมีผลแบบโลกียสุข เป็นสุขที่เกิดและเสวยผลได้ชั่วคราว และแบบจิตวิสัย ที่ชีวิตต้องดำเนินไปเพื่อสุขประณีต ซึ่งต้องออกจากกามคุณ มีผลแบบโลกุตระสุข คุณค่าประเพณีแห่ผีตลก สามารถมองเห็นได้ 5 ด้าน คือ ด้านความเชื่อและจิตใจ ก่อให้เกิดสันนาการมีสุข รื่นเริงใจ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีให้เกิดความมั่นคงทางวัฒนธรรม ประเพณี ด้านสังคมและการปกครอง ก่อให้เกิดความรักความศรัทธาสามัคคีความเรียบร้อยในสังคม ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลการแลกเปลี่ยนและสร้างรายได้ในสังคม และด้านการศึกษา ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ แนวคิดในมิติใหม่ ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตของตนเองและสังคม

คำสำคัญ : หลักพุทธธรรม, ประเพณีแห่ผีตลก, คุณค่าประเพณี, ไทยวนอำเภอท่าปลา

Abstract

The objectives of this study were 1) to study the history of “Phi Talok’s Ceremonial Tradition” of Thai-Yuan people in Tha Pla District, Uttaradit Province, 2) to analyze Buddhaddhamma Principles appeared in “Phi Talok Ceremonial Tradition” of Thai-Yuan people in Tha Pla District, Uttaradit Province, and 3) to analyze the value of “Phi Talok Ceremonial Tradition” of Thai Yuan people in Thapla District, Uttaradit Province. This is a qualitative research study of a sample population of 3 groups, 27 people per group.

There are three objectives of this dissertation: 1) “Phi Talok’s Ceremonial Tradition” of Thai-Yuan people in Tha Pla District, Uttaradit Province had a long history over a hundred years. It was a tradition associated with animism. Its main objectives were: 1) to communicate beliefs about karmic principles and to worship ancestors, 2) to participate in the Naga procession and Mahàjàtaka Desanà, 3) to have fun and be an incentive to participate in the merit-making in ordination and Buddhist Lent ceremony, and 4) to raise donation in merit-making of Mahàjàtaka Desanà and Buddhist Lent ceremony. These were traditions created to fulfill spiritual desires. It was like a tool to help achieve mental objectives, develop and change with the times amidst cultural, social, economic and political environments. 2) In doing so, it required analysis to understand the real essence of Buddhism in order to apply in the development of quality of life and society rather than watching for fun. Analyzing Buddhadhamma with “Phi Talok’s Ceremonial Tradition”, it was found that it was a combination of many concepts or the concept of ghosts according to the old beliefs, the concept of astrology and superstition including the application of new inventions to accompany the parade creatively until being a traditional innovation. A hidden value was embedded in the form of abstract that could be accessed by analyzing the principles of Buddhadhamma manifested through “Phi Talok’s Ceremonial Tradition”, which included gratitude, and rebirth (Saṣṣàracakka), the Five Groups of Existence, Deva, Saddhà, Saïgahavatthu, Gàravatà, Sàraõāyadhamma, Upàdàna, and Aparihàniyadhamma. 3) For values of “Phi Talok’s Ceremonial Tradition” of Thai Yuan people in Tha Pla District, it was found that Buddhism had a secular vision that life must be carried out according to the vision of the world with Kàmaguõa as a base for secular results. It was a temporary effects and occurrence. In addition, Buddhism had effective domain where lives must go on for exquisite happiness which must be released from Kàmaguõa to have a happy world effect. The value “Phi Talok’s Ceremonial Tradition” could be seen in five

aspects: 1) belief and mind, causing happiness and joy, 2) culture and tradition, contributing to the preservation and promotion of traditions to bring about the stability of cultural traditions, 3) society and governance, creating love, faith, unity, and order in society, 4) economy, causing generosity, sharing and generating income in the society, and 5) education, creating new knowledge and ideas in new dimensions to apply in the development of one's own life and society.

Keywords : Buddhadhamma principles, Phi Talok's Ceremonial Tradition, traditional values, Thai-Yuan, Tha Pla District

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ จากตัวอย่างประชากร 27,960 คนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประชากรร้อยละ 93.5 นับถือศาสนาพุทธ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2561: 11) การนับถืออาจต่างกันไปตามพื้นภูมิปัญญาของแต่ละบุคคล มีแนวคิดสำคัญ ได้แก่ การเวียนว่ายตายเกิด กรรม บาปบุญ คุณโทษ บารมี และการอุทิศส่วนบุญกุศล ผวนกับความเชื่อดั้งเดิมได้แก่ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดา การนับถือบรรพบุรุษ การเคารพสิ่งต่าง ๆ เช่น ในกระบวนการการปลูกข้าว เก็บเกี่ยวข้าว จะให้ความนับถือข้าวเหมือนหนึ่งว่า ข้าวเป็น “บุคคล” ถือว่ามีวิญญาณที่เรียกว่า ขวัญ หรือ เรียกว่า พลัง ของชีวิตอยู่ในข้าวนั้นด้วย จึงเกิดเป็นประเพณีปฏิบัติต่อข้าวด้วยความเคารพมีการทำขวัญข้าวเป็นต้น ความเชื่อเรื่องโลกจักรวาลและกำเนิดคนและสัตว์ คติความเชื่อต่าง ๆ ในวรรณคดีก็มาจากพระพุทธศาสนา เช่น เรื่อง ลิลิตพระลอ มีโคลงหลายบทที่แสดงถึงแนวคิดทางพุทธศาสนา เช่น

ใดใดในโลกล้วน	อนิจจัง
คงแต่บาปบุญยัง	เที่ยงแท้
คือเงาติดตัวตรึง	ตรึงแน่น อยู่หนา
คงแต่บาปบุญแล้ว	ก่อเกื้อรักษา (นครสาส์น, 2559: 37)

ไท-ยวน (Tai Yuan; ไตยวน ยวน ยน โยน โยนก คนเมือง ไทยเหนือ ไทยพายัพ ไทยล้านนา หรือ ลาวพุงดำ) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่ง มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติพันธุ์นับพันปี พูดภาษาตระกูล ไท-กะได กลุ่มภาษาเชียงแสน ใช้ภาษาถิ่นภาคพายัพ (คำเมือง) ตาม

ตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์สนับสนุนว่าเป็นกลุ่มคนผู้พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มแรกมีถิ่นกำเนิดของชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศจีน และเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกก ทางภาคเหนือของประเทศไทยในสมัยเป็นแคว้นโยนกและอาณาจักรล้านนาซึ่งมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกกและแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทสาขาหนึ่งของรัฐไทย มีภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง มีความเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี มีวัฒนธรรมการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งผู้ชายและผู้หญิง ไทย-ยวน นับถือพระพุทธศาสนาและมีคติความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณ เชื่อว่ามีผีและวิญญาณที่สถิตอยู่ตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ต้นไม้ ภูเขา มีการบูชาผีขุนเขา ผีขุนน้ำ ผีป่า ผีเหมืองฝาย แม่น้ำ รุกขเทวดา รวมทั้งพระอินทร์ พระแม่ธรณี และเทวดาในทิศทั้งสี่มีการบวงสรวงผีเจ้าที่และท้าวทั้งสี่ก่อนมีพิธีมงคล เช่น ขึ้นบ้านใหม่ นิยมบูชาผีบรรพบุรุษในหอผีปู่ย่าในเขตรั้วบ้าน หรือ หิ้งผีบรรพบุรุษบนเสามงคลในห้องนอนเจ้าของเรือน นอกจากนี้ ผีเรือนก็ได้รับการบูชาในความหมายเดียวกับผีบรรพบุรุษ

ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณผสมผสานกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาจนแยกกันไม่ออกว่าพิธีกรรมใดเกิดจากความเชื่อในพระพุทธศาสนาหรือพิธีกรรมใดเกิดจากความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องผีมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับอีกหลายสิ่งทั้ง ป่า เขา ไร่ นา และหมู่บ้านจึงมีพิธีกรรมทำบุญให้ผีอย่างสม่ำเสมอเกือบตลอดทั้งปีหรือเมื่อมีเหตุการณ์ที่ผิดปกติเกิดขึ้น เป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าก็จะมีการบนบานขอมาต่อญาติผีวิญญาณ เพื่อเป็นการเรียกขวัญและกำลังใจของตนกลับคืนมา เปรียบเสมือนผีคืออำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผีในสังคมจึงคล้ายกับบรรทัดฐานแห่งการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมาตั้งแต่ครั้งอดีตทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมีความราบรื่นสงบสุข โดยไม่ต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ในส่วนของความเชื่อเรื่องความดีความชั่วในศาสนาก็จะเสริมให้เกิด “มโนธรรม หรือจิตสำนึก” เป็นที่ยึดเหนี่ยวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ ความเชื่อเรื่องผีเป็นระบบก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณี ต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงระบบสังคมทั้งเรื่องการปกครอง กฎหมาย การศึกษา สอดประสานกันไปอย่างแยกไม่ออกการจะเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะความเชื่อและศาสนาของสังคมนั้น ๆ ด้วย (นราธิป ทับทัน และชินศักดิ์ ตันติกุล, 2560: 30)

ความเจริญด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ทำให้เกิดความหลากหลาย วัฒนธรรมและประเพณีจากต่างถิ่น เกิดเป็นพหุวัฒนธรรมใหม่ ทำให้วัฒนธรรมเดิมของชาวไทย-ยวนอำเภอดำปำ เช่น วัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกายและจารีตประเพณีบางอย่างขาดการ

สืบทอด เปลี่ยนแปลงและเริ่มหายไป โดยที่คนรุ่นใหม่ไม่เห็นคุณค่าในจารีตประเพณีที่บรรพชนสืบทอดกันมา เกิดค่านิยมในวัฒนธรรมใหม่ที่มากับเทคโนโลยีแห่งยุคสมัย คนรุ่นใหม่ไม่สนใจคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกาย เป็นต้น ขาดความใส่ใจที่จะสืบทอดเพราะไม่รู้คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง ทำให้การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างเลือนหายไปอย่างไร้ทิศทาง ชาวไท-ยวนอำเภอบำปลาได้มีการฟื้นฟูประเพณี “แห่ผีตลก” ประเพณีสำคัญที่มีมานานับ 200 ปี เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่กำลังสูญหาย โดยใช้ชื่อว่า “ออกพรรษา แห่ผีตลก หนึ่งเดียวในโลก” จัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา (เดือนตุลาคม) ของทุก ๆ ปี เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้กับ ผีเปรต ผีนรกที่หิวโหยมาขอส่วนบุญจากมนุษย์จนกว่าจะใช้น้ำกรรมหมดสิ้นและไปเกิดในภพใหม่ต่อไป ประเพณีการแห่ผีตลกมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชาวไท-ยวนและความเชื่อในพระพุทธศาสนา จึงควรศึกษาถึงคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก ซึ่งมีผลต่อการฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน วัฒนธรรมประเพณีด้านอื่น ๆ ของชาวไท-ยวนอำเภอบำปลาให้คงอยู่สืบไป (ดนัย อุทัยพร, 2564: สัมภาษณ์)

ผู้วิจัย ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของไท-ยวนในอำเภอบำปลา จังหวัดอุดรธานี ที่กำลังเลือนหายไปให้ยังคงอยู่ และประสงค์จะให้สังคมได้เห็นคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกในด้านต่างๆ คือ ด้านความเชื่อและจิตใจ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านสังคมและการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมของอำเภอบำปลาทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การท่องเที่ยว ซึ่งจะก่อให้เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีของตนเองและมีความเจริญด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวไท-ยวนรุ่นหลังได้อย่างสมบูรณ์ จึงต้องการทำการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีของแต่ละตำบลในพื้นที่อำเภอบำปลาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น และเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนได้สืบทอดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลกของชาวไท-ยวน อำเภอบำปลา จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของชาวไท-ยวน

อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าประเพณีแห่ผีตลก ของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาวិเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก ของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Research) พร้อมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อมุ่งข้อมูลหลักจากผู้มีประสบการณ์จริง โดยมีวิธีการวิจัย ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัย และสื่อออนไลน์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเพณีแห่ผีตลกอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

2) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และพิธีกรรมประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวนอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ตลอดจนการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวนอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการวิจัย คือ เขตพื้นที่ตำบลที่มีเล่นแห่ผีตลก ประกอบด้วย ตำบลท่าปลา ตำบลหาดล้า ตำบลจริม อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประเพณีแห่ผีตลก ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 20 รูป/คน ประกอบด้วยประชากร 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักวิชาการด้านการศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี 2) ผู้รู้ทางวัฒนธรรมประเพณีไทย-ยวนอำเภอท่าปลา 3) เจ้าพิธีกรรมประเพณีแห่ผีตลก 4) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 5) ตัวแทนสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าปลา

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยจากเอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ รวบรวมข้อมูล จากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงานวิจัย หรือปัญหาและประเด็นที่ต้องการทราบจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส สำหรับค้นคว้าและอ้างอิง

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาโดยเน้นข้อมูลจากอรรถกถา เอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ ตำนาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อของชาวไทยวนล้านนา รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยจากแหล่งข้อมูลห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

3) ข้อมูลภาคสนาม (Field Research) งานประเพณีแห่ผีตลกอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นงานประเพณี จัดมีขึ้นในช่วงประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งผู้วิจัยต้องการศึกษาความเป็นมาของ ขั้นตอน พิธีกรรมต่างๆ ของประเพณีแห่ผีตลก โดยร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ก่อนการจัดงาน ระหว่างการจัดงานและหลังการจัดงาน และการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ด้วยวิธีการดังนี้

ก) การสอบถาม กลุ่มตัวอย่างหรือประชากรทั่วไป ข) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) คือการเจาะลึกกรายบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้คำตอบแบบละเอียด ถี่ถ้วน ค) การสังเกต ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ การสังเกตการเตรียมงานประเพณีแห่ผีตลก กิจกรรม พิธีกรรมต่าง ๆ ง) การบันทึกภาพ ผู้วิจัยจะบันทึกภาพเกี่ยวกับงานวิจัย คือ วิถีชีวิต บริบททางสังคมและวัฒนธรรม 4) การจัดทำข้อมูล หลังจากรวบรวมข้อมูลเอกสาร ข้อมูลการสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแล้ว จะดำเนินการวิเคราะห์ โดยแยกเป็นประเด็น คือ ประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลก พัฒนาการของประเพณีแห่ผีตลก องค์ประกอบ หลักพุทธธรรม และความสำคัญด้านต่าง ๆ จากนั้นอภิปรายผลการวิจัย โดยการตีความจากข้อมูลภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1 ด้านประวัติความเป็นมาและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก โดยรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เอกสารตำราเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี งานวิจัย บทความทางวิชาการ และงานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลก 2. ด้านคุณค่าและความสำคัญ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตีความจากข้อมูลภาคสนามและข้อมูลเอกสาร ตำรา งานวิจัยด้านความเชื่อ

วัฒนธรรมประเพณี โดยนำเอาข้อมูลสำคัญมาสรุปวิเคราะห์ โดยแบ่งเป็นด้าน ๆ คือ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก 1) ด้านความเชื่อและจิตใจ 2) ด้านวัฒนธรรมประเพณี 3) ด้านสังคมและการปกครอง 4) ด้านเศรษฐกิจ 5) ด้านการศึกษา

สรุปกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก มาจำแนกกลุ่มแล้ววิเคราะห์โดยแยกเป็นประเด็น คือ ประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลก พัฒนาการของประเพณีแห่ผีตลก นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และเชื่อมโยงหมวดหมู่หรือรหัสด้วยลูกศร หมวดหมู่ที่จัดไว้เป็นกลุ่ม พัฒนาเป็นแผนผังพัฒนา (Develop Thematic Map) จนถึงแผนปรับปรุงผลการวิจัย (Final Thematic Map)

การคืนข้อมูลสู่ชุมชน ผู้วิจัยได้มีการประสานงานผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) นักวิชาการทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี 2) พุทธศาสนิกชนที่รู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีไท-ยวนอำเภอท่าปลา 3) เจ้าพิธีกรรมเรื่องประเพณีแห่ผีตลก 4) ประชากรที่เป็นครุภูมิปัญญาท้องถิ่นประจำตำบลต่าง ๆ 5) กลุ่มที่ 5 ตัวแทนสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นผู้แทนในการร่วมรับฟังผลการดำเนินการวิจัยในพื้นที่ เพื่อให้ทราบแนวทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมประเพณีแห่ผีตลกของชาวไท-ยวนอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวมาจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

การสร้างความเชื่อถือของงานวิจัย การวิจัยครั้งนี้ มีการตรวจสอบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการโยงสามเส้า (Triangulation) และทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ประกอบบริบท (Context Content Analysis Techniques) หลังการวิจัยสิ้นสุดลง จะนำเสนอผลการวิจัยในเวทีวิชาการหรือตีพิมพ์ในวารสารทั้งในระดับชาติและนานาชาติเพื่อเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับงานวิจัยครั้งนี้ต่อไป

ผลการวิจัย

1) ความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลกของชาวไท-ยวนอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ประเพณีแห่ผีตลกเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันในช่วงเทศกาลออกพรรษา เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน มีประเพณีการเล่นหรือแห่ผีตลกในพื้นที่ 4 ตำบล คือ ตำบลท่าปลา ตำบลจริม ตำบลหาดล้า และตำบลท่าแฝก และในปัจจุบันเมื่อมีการอพยพโยกย้ายมาอยู่ในเขตพื้นที่ใหม่ (พื้นที่ตั้งอำเภอในปัจจุบัน) ยังคงมีการเล่นประเพณีแห่ผีตลกในพื้นที่ 3

ตำบล คือ ตำบลท่าปลา ตำบลหาดล้า และตำบลจริม โดยการปฏิบัติตามประเพณีนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ 1) ร่วมกิจกรรมบุญตามวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเรื่องเวสสันดรชาดกโดยการเป็นส่วนหนึ่งของงานบุญเทศน์มหาชาติ อ้างถึงกรณีพระเวสสันดรกลับเข้าเมือง มีภูตผีต่าง ๆ เดินทางมาส่งพระเวสสันดรกลับเข้าเมือง 2) เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหรืองานในวันเทโวโรหณะ (หลังวันออกพรรษาหนึ่งวัน) อ้างถึงกรณีที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ตามพุทธประวัติ) เป็นวันพระเจ้าเปิดโลก ภูตผีต่าง ๆ มาปรากฏกายต้อนรับพระพุทธเจ้ากลับจากสวรรค์สู่โลกมนุษย์ ความหมายดั้งเดิมของคำว่า ผีตลกมาจากคำว่า “ผีดำหลก” หมายถึงผีที่มีตาถูกหลกหรือถูกถอนให้ออกมาอยู่ด้านนอก (หลกเป็นคำเมืองแปลว่าถอน) จากนั้นกร่อนมาเป็นคำว่า “ผีตลก” และเป็นคำว่า “ผีตลก” ในที่สุด สำหรับความหมายปัจจุบันเหตุที่เรียกกันว่าผีตลกเนื่องจากหัวโขนหรือหัวผีที่ตกแต่งแล้ว แม้จะมีรูปลักษณ์ที่ดูน่าเกลียดน่ากลัว เป็นรูปลักษณ์ของผีนรกหรือผีเปรตมาจากนรก แต่ผู้คนที่สวมใส่หัวผีนี้นักจะชอบขี้เล่น ตลกโปกฮา ด้วยกิริยาอาการต่างๆทำให้คนที่พบเห็นสนุกสนานหัวเราะรื่นเริงไม่น้อยแล้ว จึงเรียกกันว่าผีตลก

โดยสรุปประเพณีแห่ผีตลกเป็นประเพณีที่เกิดจากคติความเชื่อเรื่องผีและหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นประเพณีของชาวไยวนอำเภوتاปลาที่สืบทอดมายาวนาน เป็นการสื่อถึงอัตลักษณ์ของชาวท่าปลา เป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นกุศโลบายในการส่งเสริมให้คนเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นการรักษาสามัคคีธรรมในชุมชน และเป็นไปเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ จึงเป็นประเพณีที่ควรศึกษาอนุรักษ์ส่งเสริมอย่างจริงจังให้คงอยู่สืบไป ปัจจุบัน ประเพณีแห่ผีตลกหรือการละเล่นผีตลกได้ถูกยกระดับการจัดงานขึ้นเป็นงานในระดับอำเภอมี่ความยิ่งใหญ่ขึ้นภายใต้งานโครงการชื่อ “งานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของดีอำเภوتاปลา” มีการจัดงานสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 โดยมีหน่วยงานคืออำเภوتاปลาควบคุมดูแลการจัดงาน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆในอำเภوتاปลาจำนวน 9 แห่ง สลับสับเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพจัดงานแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีของดีอำเภوتاปลาและงานประเพณีแห่ผีตลกที่เป็นมรดกสืบทอดกันมานานหลายร้อยปี

2) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของชาวไท-ยวนอำเภوتاปลา จังหวัดอุดรธานี พบว่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณี มี 2 อย่างคือ หลักพุทธธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่รูปลักษณ์ของหัวผีตลก ที่มีรูปร่าง หน้าตาแตกต่างกันออกไปหลายชนิด เป็นสิ่งแสดงถึงผลของกรรมที่ทำให้สัตว์ต้องเสวยทุกข์เวทนาในภพภูมิ ต่าง ๆ กัน ด้วยอำนาจ

แก่งกรรม และหลักพุทธธรรมที่เป็นนามธรรม ปรากฏในรูปของคำสอนที่แฝงอยู่ในรูปแบบพิธีกรรม และขบวนแห่ผีตลก เช่นความกตัญญู ความสามัคคี เป็นต้น

3) วิเคราะห์คุณค่าประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวน อำเภอลำปำ จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า ประเพณีแห่ผีตลก เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มความประสงค์ทางใจ มีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงมาตามยุคสมัย เกิดคุณค่าต่อสังคมไทย-ยวนอำเภอลำปำ 5 ด้าน คือ 1)ด้านความเชื่อและจิตใจ 2)ด้านวัฒนธรรมประเพณี 3) ด้านสังคมและการปกครอง 4) ด้านเศรษฐกิจ และ 5) ด้านการศึกษา

1) ด้านความเชื่อและจิตใจสำหรับประชาชนคือทำให้เกิดความรื่นเริงใจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมบริจาคทรัพย์ทำบุญ และให้เกิดความเข้าใจในผลกรรมที่คนกระทำความชั่วต้องได้รับผลคือตายไปเป็นเปรตเป็นผีมีรูปลักษณะน่าเกลียดน่ากลัว ชีวิตเป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดำเนินชีวิตด้วยการยึดถือตามคติความเชื่อที่ติงาม ตั้งอยู่ในความดี ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

2) ด้านวัฒนธรรมประเพณี ทำให้ชีวิตมีระเบียบ อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น มีอัตลักษณ์ชุมชน ไม่เกิดความแตกแยกทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เกิดความสามัคคีในสังคม มีเอกภาพในการทำงานด้านอื่น ๆ ร่วมกัน

3) ด้านสังคมและการปกครอง กระบวนการทางประเพณีและการประกอบพิธีกรรม เป็นการประสานความร่วมมือกันของคนในสังคมเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมา การที่ประเพณีแห่ผีตลกมีการจัดงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม นับเป็นประเพณีที่สนับสนุนส่งเสริมการปกครองบ้านเมือง เพราะทุกคนยึดมั่นในคติความเชื่อของสังคม และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือเพื่อกระทำให้สิ่งที่ถูกต้องตามหลักธรรมก็จะให้การสนับสนุนไม่ขัดแย้งหรือแตกแยกกัน (ธีรภัฏญา อินทอง, 2565: สัมภาษณ์) ย่อมเป็นการอำนวยความสะดวกด้านการปกครอง

4) ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะการจัดงานในช่วงเทศกาลออกพรรษา มีการทำบุญออกพรรษา การเทศน์มหาชาติ และการจัดงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของดีอำเภอลำปำ มีกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการร่วมงานของประชาชนทั้งในอำเภอลำปำและนักท่องเที่ยวจากที่อื่น ทำให้มีการบริการที่พัก อาหารเครื่องดื่ม การบริการด้านขนส่ง เป็นต้น มีการใช้จ่ายเงินในเทศกาลจำนวนมาก นับว่าเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจได้

ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะมีการทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เพื่อนำปัจจัยสมทบทุนในการก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ของวัดในแต่ละหมู่บ้าน ทำให้มีศาสนสมบัติที่มั่นคงเป็นประโยชน์แก่พระสงฆ์และประชาชนในการประกอบศาสนกิจหรือการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ รวมถึงมีรายได้หมุนเวียนในชุมชน เป็นการส่งเสริมสิ่งประดิษฐ์สร้างสรรค์ เช่น การทำหัวผีตลก เสื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นที่ระลึก ซื้อขายแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดทุนหมุนเวียนในชุมชน นับเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจ (สุรินทร์ ปริมาณ, 2565: สัมภาษณ์)

5) ด้านการศึกษาเป็นประเพณีที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมประเพณีอื่น ๆ ของสังคม เป็นประเพณีที่เกิดคุณค่าต่อสังคมไทย-ยวนอำเภอลำปำ และสังคมอื่น ๆ จึงได้ถูกไปบรรจุไว้ในเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอลำปำของสถานศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอลำปำ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เช่น โรงเรียนลำปำประชาอุทิศ ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา เช่น โรงเรียนลำปำอนุสรณ์ 1 เป็นต้น

อภิปรายผล

ประเพณีแห่ผีตลกเป็นประเพณีพื้นบ้านของชาวอำเภอลำปำที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีเปรตที่มารอรับพระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในวันออกพรรษา (วันพระเจ้าเปิดโลก) ประเพณีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเชิญชวนประชาชนมาร่วมทำบุญในงานตั้งธรรมหลวงหรือเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก และงานประเพณีออกพรรษา วัตถุประสงค์สำคัญของประเพณีแห่ผีตลกมีดังนี้ 1) เพื่อสื่อสารความเชื่อเรื่องหลักกรรมและถวายผีบรรพบุรุษ ทำให้ผีบรรพบุรุษยินดีจะดูแลเมื่อเกิดความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติ 2) เพื่อแห่ขบวนทำบุญในคราวแห่หน้าควขพระหรือทำบุญออกพรรษา ซึ่งจะมีประเพณีตั้งธรรมหลวงหรือเทศน์มหาชาติด้วย 3) เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีการกระเช้าเข้าเหย้าผู้คนที่ทั่วไปและเด็ก ๆ ให้เกิดความกลัวและสนุกสนาน เป็นแรงจูงใจให้ผู้คนมาร่วมงานบุญ 4) เพื่อขอรับบริจาคร่วมทำบุญประเพณี เนื่องจากการจัดงานต้องใช้งบประมาณและสิ่งจำเป็นในการทำอาหารเลี้ยงประชาชนที่มาร่วมงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไทยโรจน์ พวงมณี ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ประเพณีผีตาโขน ประเพณีผีขนน้ำ และประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ซึ่งมีผลการวิจัยพบว่า 1) ความมีชีวิตชีวาของผู้คนและวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นที่มีการเคลื่อนไหว มีความสนุกสนาน รื่นรมย์บนพื้นฐานของความเชื่อและความศรัทธา 2) ความเชื่อและความ

ศรัทธาถูกสื่อสารผ่านสีสน์การแสดงออกบนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและลีลาของการแสดงออกที่หลากหลาย บนฐานของการอยู่ร่วมกันในชุมชน 3) ความร่วมมือและความสามัคคีของชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านและแต่ละคุ้มในการดำเนินกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2554: บทคัดย่อ)

หลักพุทธธรรมที่สำคัญซึ่งปรากฏในประเพณีแห่ผีตาโขนที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลออกพรรษาและงานเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกนั้น ประกอบด้วยความกตัญญูตเวที ความศรัทธา การบริจาทตามหลักสังคหวัตถุ และความสามัคคีตามหลักอภิปรายธรรม หลักพุทธธรรมเหล่านี้สะท้อนออกมาในรูปแบบและขั้นตอนต่าง ๆ ของขบวนการแห่ผีตาโขน ซึ่งเป็นเหตุแห่งการประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น สอดคล้องกับ พระครูปลัดสุวรรณ์ แสงมะโน และคณะได้ศึกษาเรื่อง “ผีตาโขน: พุทธศรัทธาในรูปแบบของวัฒนธรรมพื้นบ้าน” และพบว่า ประเพณีนี้แสดงออกในรูปแบบของงานบุญทุกเดือน โดยมีชื่อเรียกว่า “ฮิตสิบสอง” ซึ่งหมายถึงประเพณีทำบุญสิบสองเดือน คำว่า “ฮิต” หรือ “ริต” หมายถึง “ประเพณี” ที่มีคุณค่าต่อสังคม ใครประพฤติฝ่าฝืนหรือไม่ทำตามที่กำหนดไว้ ถือว่าผิดเป็นชั่ว ฮิตสิบสอง ของชาวอีสานเป็นเรื่องของความเชื่อและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และประเพณีนิยมพื้นบ้าน สมาชิกในสังคมมีโอกาสร่วมทำบุญในชุมชนประจำทุกเดือนของปี ผลที่ได้รับคือการที่ทุกคนมีเวลาเข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ความเชื่อในพระพุทธศาสนาและประเพณีนิยมพื้นบ้านทำให้สมาชิกในสังคมได้ทำบุญร่วมกันในชุมชนทุกเดือนและสนุกสนานไปพร้อมกัน ทำให้มีโอกาสพบปะและรู้จักกันมากขึ้น ทุกคนมีเวลาเข้าวัดทำบุญและปฏิบัติธรรมด้วยศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา (พระครูปลัดสุวรรณ์ แสงมะโน และคณะ, 2562: 213)

คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณีผีตลก มีการจัดงานในช่วงเทศกาลออกพรรษา มีการทำบุญเทศน์มหาชาติ ที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมบริจาคทรัพย์ทำบุญ และให้เกิดความเข้าใจในผลกระทบที่คนกระทำความชั่วต้องได้รับผลคือตายไปเป็นเปรตเป็นผีมีรูปลักษณะน่าเกลียดน่ากลัว สอดคล้องกับ พระอริยวัฒน์ ธรรมวัฒน์ศิริ ศึกษาเรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด: จิตกรรมภาพพระบฏจากเวสสันดรชาดก ในชุมชนบ้านห้วยชมพู อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พบว่า แม้จะมีความเชื่อเรื่องผี และไสยศาสตร์ปนอยู่ก็ตาม แต่ความเด่นอยู่ที่วัฒนธรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนา มหาเวสสันดรชาดก สอนในเรื่องการให้ทาน การบริจาค ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผลจากการซึมซับรูปแบบของคนดีน้ำใจงามจากพระเวสสันดรหล่อหลอมให้ชาวล้านน่านับแต่โบราณกาล (พระอริยวัฒน์ ธรรมวัฒน์ศิริ, 2557: 11)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ทั้งนี้สามารถเขียนรูปแบบการได้มาซึ่งองค์ความรู้จากการร่วมประเพณีแห่ผีตลวงนี้

ด้าน	องค์ความรู้	การประยุกต์ใช้
ความสำคัญ ประเพณีแห่ผีตลวง เป็นประเพณีพิเศษในเทศกาลออกพรรษาของชาวอำเภอท่าปลา	เป็นประเพณีที่ทำให้เกิดวินัยสังคม เป็นฐานที่ช่วยให้ชาวบ้านเข้าถึงบุญกิริยาวัตถุ ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมมีความกตัญญูกตเวที เป็นต้น	พระสงฆ์และประชาชนสามารถกำหนดรูปแบบในการสื่อสารหลักพุทธธรรมเรื่องกรรม การสั่งสมความดีและการเข้าถึงธรรมชั้นสูง
คุณค่า ประเพณีแห่ผีตลวง เป็นประเพณีที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจประชาชน	เป็นประเพณีที่สื่อให้เข้าใจความหมายและสาระสำคัญของชีวิต เป็นรูปแบบของการเยียวยาทุกข์ทางใจ	ให้ตระหนักในการดำเนินชีวิต รู้ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส ไม่ประมาท ยึดเหนี่ยวความเป็นชาติพันธุ์และอยู่ในสังคมอย่างมีเป้าหมาย
หลักพุทธธรรม เป็นหลักปฏิบัติสากล ที่เป็นพื้นฐานของศรัทธาและปัญญา	หลักพุทธธรรมทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่สามารถผสมผสานความเชื่อท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน	ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เพื่อสนองตอบความประสงค์ทางใจ แก้ไขปัญหาชีวิตส่วนบุคคลและสังคม สร้างขวัญกำลังใจในการทำ ความดีและสืบต่อพุทธศาสนาให้มั่นคง

สรุป

ประเพณีแห่ผีตลวงจัดขึ้นช่วงเทศกาลออกพรรษา เป็นประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคนใน 44 ตำบล คือ ตำบลท่าปลา ตำบลจirim ตำบลหาดล้า และตำบลท่าแฝก ปัจจุบันประเพณีนี้จัดใน 3 ตำบล คือ ตำบลท่าปลา ตำบลหาดล้า และตำบลจirim ประเพณีนี้มีรากฐานมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระเวสสันดรและวันเทโวโรหณะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกลับมาจากสวรรค์ของพระพุทธเจ้า

คำว่า “ผีตลวง” มาจากคำว่า “ผีดำหลก” หมายถึงผีที่มีตาถูกถอนออกมา ความหมายในปัจจุบันหมายถึงผีที่แม้จะมีรูปลักษณ์น่ากลัว แต่ผู้ที่สวมใส่ก็มีลักษณะขี้เล่นและ

รูปแบบการวิเคราะห์	องค์ความรู้ใหม่	คุณค่าประเพณี	การประยุกต์ใช้
การเข้าร่วมประเพณี	เห็นคุณค่าพุทธธรรมใน ส่วนขององค์ประกอบ ประเพณี -รูปแบบของหัวผิชนิด ต่าง ๆ -เครื่องแต่งตัวและ องค์ประกอบของหัวผิ -รูปแบบขบวนแห่ผีตลก	ผู้เข้าร่วมประเพณีแห่ผี ตลก เกิดความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับประเพณี สามารถเห็นหลักพุทธ ธรรมที่ปรากฏใน ประเพณีนำไปสู่การ ปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตให้ เกิดสุข	สามารถนำองค์ความรู้ เกี่ยวกับประเพณีแห่ผี ตลกไปประยุกต์ใช้ใน การดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น

การรับชมขบวนแห่ผี ตลก	ประชาชนได้เข้าร่วม ประเพณีแห่ผีตลก ได้ รับชมขบวนแห่ วัฒนธรรมประเพณีทำ ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ และแนวคิดใหม่ๆ	ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ เห็นคุณค่าของประเพณี แล้วนำไปสู่การพัฒนา ชีวิตให้ดีขึ้น	เกิดองค์ความรู้ใหม่และ ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ใหม่ๆที่ได้เห็นจากการ ร่วมประเพณีแห่ผีตลก
การวิเคราะห์หลักพุทธ ธรรมผ่านประเพณี	วิเคราะห์หลักพุทธธรรม ที่ผ่านองค์ประกอบของ ประเพณีนำไปสู่การเกิด องค์ความรู้ใหม่ๆแนวคิด ใหม่ๆนำไปสู่การพัฒนา ตนเองและสังคมให้ดีขึ้น	วิเคราะห์หลักพุทธธรรม ผ่านองค์ประกอบของ ประเพณีทำให้เกิดองค์ ความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ เพื่อพัฒนาชีวิตและ สังคม	ได้รับองค์ความรู้ใหม่ๆ จากการวิเคราะห์หลัก พุทธธรรมของผู้ร่วม ประเพณีแห่ผีตลกเกิด การพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้ดีขึ้น
การประยุกต์ใช้แนวคิด	องค์ความรู้ใหม่และ แนวคิดใหม่ในมิติใหม่ๆที่ ได้จากการร่วมประเพณี แห่ผีตลก 5 ด้านคือ ด้านความเชื่อและจิตใจ วัฒนธรรมประเพณี สังคมและการปกครอง เศรษฐกิจ และการศึกษา	นำองค์ความรู้ใหม่และ แนวคิดใหม่ที่ได้จากการ เข้าร่วมประเพณีและ การวิเคราะห์หลักพุทธ ธรรมไปประยุกต์ใช้ใน การดำเนินชีวิตและ พัฒนาสังคม	เกิดสันถนากร่วมของ คนในสังคม เกิดการ อนุรักษ์ ส่งเสริม ประเพณีแห่ผีตลกตลอด ถึงวัฒนธรรมประเพณี สังคมด้านอื่นๆให้เป็น มรดกของอนุชน ต่อไป

ทำให้ผู้คนหัวเราะ ประเพณีนี้ส่งเสริมพระพุทธศาสนา รักษาความสามัคคีในชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีการจัดงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของดีอำเภอบำปูลาเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556

หลักพุทธธรรมในประเพณีแห่ผีตลกในเชิงรูปธรรม คือ รูปลักษณ์ของหัวผีตลกแสดงถึงผลของกรรมที่ทำให้สัตว์ต้องเสวยทุกขเวทนาในภพภูมิที่ต่างกันและในเชิงนามธรรม คำสอนที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม เช่น ความกตัญญู ความสามัคคี และคุณค่าของประเพณีแห่ผีตลก ประเพณีนี้มีคุณค่าต่อสังคมไท - ยวนใน 5 ด้าน คือ ความเชื่อและจิตใจส่งเสริมความเชื่อและจิตใจของชุมชน วัฒนธรรมประเพณี รักษาและสืบสานวัฒนธรรม สังคมและการปกครอง สร้างความสามัคคีในชุมชน เศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจท้องถิ่น และการศึกษาเป็นกุศโลบายในการส่งเสริมการศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาเปรียบเทียบประเพณีแห่ผีตลกหรือการละเล่นผีตลกของคนไทยวน อำเภอบำปูลา จังหวัดอุดรดิตถ์กับประเพณีแห่ผีตาโขนของคนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ว่า มีจุดกำเนิดหรือมีความเป็นมาที่สัมพันธ์กันหรือไม่ อย่างไร
- 2) ควรศึกษาพุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของดีอำเภอบำปูลาให้เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง มั่นคง จนสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีต่อชุมชนสังคมได้อย่างยั่งยืน
- 3) ควรศึกษาพุทธศาสตร์การจัดงานที่นำไปสู่การจัดงานประเพณีบุญหลวง การละเล่นผีตาโขนและการแสดงหน้ากากนานาชาติในงานบุญหลวงหรือบุญผะเหวด ของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยประสบความสำเร็จด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานในการวางยุทธศาสตร์ให้การจัดงานประเพณีแห่ผีตลกเนื่องในงานบุญออกพรรษาเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของดีอำเภอบำปูลา จังหวัดอุดรดิตถ์ ได้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จด้านต่าง ๆ สืบไป

